

Ірина Турчин,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов,
Львівський національний університет природокористування
<http://orcid.org/0000-0003-4630-8273>
м. Львів, Україна

Людмила Бондарчук,
старший викладач кафедри іноземних мов,
Львівський національний університет природокористування
<http://orcid.org/0009-0007-1712-4447>
м. Львів, Україна

Практична термінологія з огляду на практику перекладу текстів економічного змісту

Practical terminology based on practical experience of translations of economic texts

Анотація. Стаття націлена на оглядовий аналіз практики англо-українського перекладу наукової літератури економічного змісту. Розкрито роль практики перекладу у термінологічному збагаченні мов. Автори дослідження зосереджуються на тих питаннях, на які слід відповідати виконавцям наукового перекладу: яку саме літературу слід і можна перекладати; як добитися максимальної функціональної цінності цільового тексту; зберігати чи трансформувати стилістичні особливості англійського оригіналу тощо. З-поміж багатьох актуальних проблем практики перекладу автори статті особливо виділяють термінологічний аспект перекладу, мотивуючи це тим, що саме коректний переклад ключової лексики сприяє правильному розумінню інформаційного повідомлення і формулює його функціональну та стилістичну вартість. Акцентується увага на тому, що поряд із термінологічними одиницями перекладачам слід враховувати й численні термінологічні еквіваленти, які нерідко насичують англійськомовний оригінал такого роду літератури. Оскільки наявні лексикографічні ресурси України кінця минулого століття були недостатніми, щоб задовольнити термінологічні запити виконавців наукових перекладів, склалися всі передумови для «термінологічного вибуху» в українській термінографії, а також для поділу термінології на традиційну теоретичну та практичну, тісно поєднану із практикою перекладу. В результаті аналізу похибок і серйозніших перекладацьких помилок у чинних англо-українських перекладах, а також враховуючи критичні зауваги відомих вітчизняних перекладознавців та термінологів, автори дійшли висновку, що попри функціонування в Укра-

їні окремих перекладацьких осередків, в нашій країні досі відсутній єдиний координаційний центр наукових перекладів, який міг би не лише критикувати, а й підтримати, порадити, проконсультувати перекладачів, а з іншого боку – систематизувати корпус нових термінологічних надходжень, опублікувати й популяризувати добірки практичних ідей щодо перекладу фахових текстів у перекладознавчих журналах, методичних рекомендаціях, зошитах-порадниках тощо.

Ключові слова: теоретична термінологія, практична термінологія, практика перекладу, лексикографія, терміновживання, мова оригіналу, цільова мова, перекладний словник, тлумачний словник, фахова лексика.

Summary. *The article is focused on the observation of practical experience of English-Ukrainian translation of economic literature. It reveals the role of translational experience in terminological enrichment of languages. The authors are concentrated on the questions put to the translators of scientific literature: what literature should and can be translated; how to reach maximal functional value of the target texts; should a translator maintain stylistic peculiarities of the original or transform them, etc. In the number of many vital problems of the practical experience of translation the article authors distinguish the terminological aspect of translation as the most important translation factor motivating their position by the fact that just the correct rendering of the key lexemes determines the correct comprehension of the information and formulates its functional and stylistic value. The terminological units in the analysis are used with the numerous terminological equivalents, which are known to fill much the English economic discourse. The lexicographical resources of Ukraine at the end of the previous century were insufficient to satisfy terminological demands of translators of scientific literature. This situation caused the preconditions for the terminological explosion in the Ukrainian terminography as well as for terminological division into traditional theoretic and practical ones. The latter is closely connected with practical experience of translation. Analysis of some omissions and more dramatic translation mistakes in the current Ukrainian scientific translation works as well as critical positions of prominent translation studies researchers led the authors to the conclusion that in spite of functioning of some translation centers in Ukraine, they cannot substitute the unitary national coordinating organization on managing translation performers and practical terminologists. This scientifically practical association would be given the mission not only to criticize translation works but to support, advice and consult translators. On the other hand, it would be given the task to systemize the corpse of new terminological incomings, publish and popularize selections of practical recommendations on translating special texts in translation magazines, methodological recommendations, notebooks, etc.*

Key words: *theoretical terminology, practical terminology, practical experience of translation, lexicography, terminological usage, original, target language, translation dictionary, special vocabulary.*

Вступ. Слугуючи основою наукового перекладу – важливого засобу міжкультурної комунікації, – переклад фахової лексики завжди привертая увагу дослідників. Особливо це стосується термінології економічної галузі, яку за останні десятиліття представлено великою

кількістю лексикографічних видань, дисертацій, полемічних публікацій тощо. На тлі активізації практики наукового перекладу предметом досліджень перекладознавців все частіше стає феномен практичного термінознавства. Особливої актуальності проблема набула наприкінці ХХ– на початку ХХІ ст. з виходом у світ монографій В. Карабана, А. Коваленко, Е. Скороходька, Т. Кияка, Ю. Зацного та інших, які окремо та у поєднанні іншими мовознавчими проблемами висвітлювали різні аспекти перекладу термінів (етимологічні основи термінотворення і термінологічні антиномії, семантичну структуру багатозначних слів, термінологічну синонімію, способи відтворення неологізмів та абревіатур, стандартизацію термінів, перекладацькі трансформації тощо).

Методологія і методи дослідження. Свої висновки ми формулювали на основі аналізу мовного середовища терміновживання в англomовному оригіналі та варіантів відтворення їх засобами цільової мови, стилістичних та функціональних зіставлень традиційних характеристик англomовного та українського загальноекономічного дискурсу. Ключовим же методом нашого дослідження є контекстуально-інтерпретаційний аналіз: обов'язкове наведення проблемної англomовної лексики у контексті та зіставлення її з варіантом відтворення цільовою мовою у перекладах періоду державної незалежності України. В аналізі стилістичних зіставлень поряд із науковим мікроконтекстом принагідно використовувався мікроконтекст з науково-популярного, публіцистичного та мас-медійного дискурсу, а також матеріали перекладних та тлумачних словників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перекладацькі праці новітнього періоду сприяли тому, що в перекладознавстві все частіше поняття наукової термінології стали розглядати з різних позицій – традиційної теоретичної та практичної.

Саме практична термінологія (продукт практики англо-українського перекладу наукової літератури економічного змісту) є предметом нашого дослідження, а його об'єктом – англійські та українські тексти, що ілюструють різні випадки терміновживання у різних функціональних стилях літератури загальноекономічного змісту.

Розуміючи теоретичне термінознавство як мовознавчу галузь, що оперує усталеними підходами аналізу різного роду фахової лексики на основі етимологічних, семантичних, граматичних та інших даних, спробуємо зіставити його з термінознавством практичним – найчастіше стихійним, індивідуалізованим, динамічним і в багато чому непередбачуваним.

Однією із ключових функцій теоретичного термінознавства є формування основ термінологічної лексикографії, яка фіксує чинні

термінолексеми за різними принципами (галузевістю, частотністю, структурою, призначенням тощо). Сферою ж функціонування практичного термінознавства є ідеї про нові наукові факти, поняття та чинники з досвіду практики наукового перекладу, де перекладач змушений відтворювати лексеми, які невідомі й неописані у цільовій мові досі ніким, називаючи й пристосовуючи їх до реалій цільової мови на власний розсуд. Важливим є досвід таких перекладачів (іноді фактично авторів деяких термінів-неологізмів), а саме: з'ясування обставин, за яких вони працювали; джерел, на які орієнтувалися; мотиви вибору лексеми тощо.

Суттєву роль у відтворенні цільовою мовою наукових текстів відіграє розуміння перекладачем предмету галузі, матеріали якої перекладають, та традиційних стилістичних особливостей наукового дискурсу двох мов, тобто вміння його належним чином використовувати і поєднувати семантичний та стилістичний підходи у перекладі.

У зв'язку з цим, виникають питання: хто повинен перекладати фахові наукові матеріали – лінгвіст (фахівець іноземної мови) чи нелінгвіст (фахівець галузі, на тему якої здійснюється переклад) та хто зможе зробити цей переклад адекватнішим. На нашу думку, проблемним є однозначно відповісти на це питання, оскільки у лінгвістиці відкритим залишається ще одне питання: хто повинен досліджувати сам науковий стиль (науковці, представники різних спеціальностей, чи лінгвісти, що підходять до даної проблеми із загальних позицій вчення про мовні стилі), адже переважна частина досліджень наукового стилю у світовій літературі належить, як відомо, перу саме природодослідників, серед яких і такі видатні українські термінологи – природодослідники, як І. Верхратський, Т. Секунда, І. Пулюй, В. Перхач, Б. Рицар, Л. Петрух, М. Ганіткевич та ін.

На думку А.Вовка, фахового хіміка і дослідника у царині термінології, термінологією (як лексикографічною, так і перекладною) повинні відати насамперед фахівці: «Мовознавці можуть вирішувати один тільки аспект якогось терміна – його згідність чи незгідність з законами й нормами нашої мови. Зате, не маючи технічного знання з даної галузі термінології, лінгвісти не можуть вирішувати наскільки дискусований термін відповідний для означення даного об'єкту, стану чи поняття» [1, с. 30].

Частково погоджуючись стосовно провідної ролі фахівців у роботі з термінологічними матеріалами, Т. Кияк зазначає: «Як доводить практика, український фізик з глибокими знаннями німецької мови, спроможний зробити більш професійний переклад, ніж германіст без додаткових знань з фізики. Проте такий ідеальний

випадок (отримання подвійної освіти), як правило, рідкісний і тому з практичних і економічних міркувань на перший план виступає знання іноземної мови» [7, с. 156].

Переклад наукової літератури економічного змісту особливо активізувався в Україні вже в перші роки державної незалежності, коли потрібно було формулювати нові економічні засади держави, орієнтуючись на передовий господарський досвід західних держав. Відчувалася гостра потреба в перекладах світових економічних бестселерів для практичного втілення в Україні новітніх економічних ідей, а також для науково – педагогічних цілей. Тому першими перекладачами такої літератури частіше ставали не мовознавці, а фахові економісти, які чітко уявляли цільову аудиторію своєї перекладацької праці. Практика перекладу, яка здійснювалася того часу багато в чому безсистемною й стихійною. Багато тогочасних питань, на які слід було відповісти виконавцям перекладів, залишаються і досі багато в чому нез'ясованими. Це зокрема стилістичні проблеми: чи зберігати у цільовому тексті стилістичні риси більш розмовного англomовного наукового дискурсу, чи звертатися до стилістичних трансформацій відповідно до чинних для української наукової мови академічних традицій. Дискусійними є також функціональні проблеми: відтворювати оригінал повністю, залишаючи й неактуальну для українського реципієнта інформацію та застарілі статистичні дані, чи адаптувати переклад до реалій і потреб сучасного українського суспільства. Не до кінця з'ясовано також, книги яких авторів, якої тематики, якого часу написання слід перекладати в першу чергу. Чи варто, наприклад, перекладати книги класиків економічної науки, у часі й територіально віддалених від сучасного українського реципієнта, або ж чи важливі йому, реципієнтові, переклади науково-популярних західних видань з питань малого бізнесу.

Наукова література економічного змісту, як відомо, має здатність винятково швидко втрачати свою актуальність, а надто зараз – в час активних господарсько-політичних змін у світі, коли ще недавно економічно успішні держави потерпають від наслідків глобальної кризи, а, здавалося б, непорушні принципи вільного підприємництва класичних економістів піддаються нищівній критиці з боку економістів нової доби. Так, останнім часом предметом уваги українських перекладачів літератури економічного змісту стають новітні західні дослідження, які описують найновіші економічні підходи у світлі реалій глобальної кризи. Нерідко позиції авторів таких видань (С. Роузфілд «Порівнюємо економічні системи» [30], Дж. Гелбрейт «Суспільства блага. Пора гуманності» [27], Й. Ріддерстралле, К. Нордстрем «Караоке-капіталізм» [29], Б. Саланьє «Економіка без табу» [32]) суперечать працям,

які в нашій країні переклали цілком недавно і які й досі продовжують включати до навчальних університетських програм з економіки та бізнесу (Р. Дорнбуш, С. Фішер, «Макроекономіка» [28], Дж. Сакс, О. Пивоварський «Економіка перехідного періоду» [31]). Зокрема, під сумнів тут ставляться окремі пропаговані раніше ринкові засади господарювання, наприклад, тотальна приватизація виробництва, яка, на думку зазначених вище авторів, не мала шансів дати бажаних результатів у пострадянських державах. Критиці піддається й правило «невидимої руки», яке А. Сміт сформулював декілька століть тому і беззастережне дотримання якого, на думку цих вчених, привело до глобальної економічної кризи.

Найпринциповішими ж у справі практики наукового перекладу традиційно залишаються проблеми лексичного змісту, оскільки саме лексика визначає спеціалізацію тексту і сам зміст інформації. Викривлення семантичного значення термінів під час перекладу неминуче приведе до спотворення суті фахового тексту. Через неусталеність українських терміносистем перекладачі фахової літератури обов'язково нашттовхуються на невизначеності, обираючи самостійно шлях їх здолання – вдалиий або хибний.

Зокрема, різні перекладачі по-різному підходять до проблем відтворення абревіатур, акронімів, назв фірм, номенклатурної лексики тощо, то перекладаючи, то калькуючи, то транскрибуючи, або й залишаючи їх мовою оригіналу. Іноді в різних перекладах по-різному звучить навіть прізвище автора оригіналу: *P. Samuelson* – *П. Самуельсон*, *П. Семюельсон* [33; 34].

Трапляється так, що вказані розбіжності простежуються в перекладі однієї книги, якщо авторами є декілька осіб, а редактора українського перекладу немає.

Для прикладу розглянемо колективний переклад книги Є. Ф. Бріггема «Основи фінансового менеджменту» [23]. У виданні вказано імена п'ятьох перекладачів і двох наукових керівників (докторів економічних наук). Наслідками відсутності редактора українського тексту є не лише чисельні стилістичні та орфоепічні недоречності цільового тексту, а й перекладацькі неузгодженості впродовж всієї роботи. Так, способи номінації фірм, що фігурують у тексті, представлено п'ятьма різними підходами, зокрема:

1) написання назви фірми мовою оригіналу без лапок, – «*Цей провал дозволив компаніям Intel та Microsoft витіснити компанію IBM з її лідерських позицій*» [23, с. 25];

2) написання назви фірми у транслітерованому кирилицею варіанті з лапками, – «*Те ж справедливе і для якого-небудь аналітика цінних паперів компанії «Мерилл Лінч»*» [23, с. 27];

3) написання назви фірми мовою оригіналу з лапками, – «До 1990 років авіакомпанія «*Delta*» стала однією з наймогутніших» [23, с. 30];

4) написання назви фірми у транслітерованому кирилицею варіанті без лапок, – «*Норфолк та Саузерн* знають, що їх навантажені вугіллям потяги забруднюють повітря» [23, с. 42];

5) написання назви фірми у транслітерованому кирилицею варіанті без лапок з одночасним номінуванням її в дужках мовою оригіналу без лапок, – «Протягом 1980-х *Дональду Трумпу (Donald Trump)* та багатьом іншим консервативним компаніям подобалось утримувати значні розміри готівки у своєму розпорядженні» [23, с. 785].

Другий із зазначених варіантів, на наш погляд, є найбільш традиційним і, очевидно, найвдалішим, оскільки вживання назв фірм в лапках відповідає нормам цільової мови, а номінація назви кирилицею робить цільовий текст доступнішим для реципієнта. Останнім же часом перекладачі активно використовують всі зазначені нами варіанти номінацій.

У практиці перекладу останніх років досить поширеним явищем стало збереження у цільовому тексті не лише назв фірм і компаній, а й назв наукових праць мовою оригіналу [24, 25, 26]. Такий перекладацький підхід видається не лише невдалим, але й некоректним, оскільки неминуче ускладнює сприйняття реципієнтами цільової літератури: «Першим був великий німецький соціолог *Макс Вебер*, який у помертньому *magnum opus Wirtschaft und Gesellschaft*, що з'явився у 1921 році, розглянув умови, котрі в складній економічній системі уможливають раціональні рішення» [26, с. 222].

На наш погляд, логічніше було б перекласти німецькомовне вкрплення у наведеному вище реченні. Це, попри певні стилістичні втрати, значно полегшило б розуміння змісту реципієнтом, можливо, необізнаним з німецькою мовою.

Науковий переклад новітнього періоду є динамічним явищем, що піддається постійним змінам з боку його виконавців, зокрема, дещо змінюються погляди й позиції перекладачів. Вдосконалюються підходи й методики щодо досягнення адекватності перекладу на найрізноманітніших рівнях – від поодиноких лексем до цілісного контексту.

На жаль, перекладачі (у нашому випадку це головню фахові економісти), керуючись здебільшого вузько прагматичними питаннями такого перекладу, в більшості випадків уникають описів своєї діяльності, на відміну від авторів словників, які щедро діляться досвідом укладання лексикографічних розробок у передмовах до словників та інших працях.

Як у випадку з перекладом будь-якої літератури, тут може постати питання відтворення різного роду архаїзмів, історизмів, історичної невідповідності часу перекладу і часу описуваних у оригіналі подій. Так, частими і досить типовими для англомовних монографій загальноекономічного змісту є епіграфи до розділів з цитат як сучасних, так і історично віддалених філософів, а також наведення фрагментів їхніх праць у теоретичних дискусіях. Наприклад, у монографії П. Семюельсона і Д. Нордхауза [35] цитують А. Сміта, Д. Юма, В. Шекспіра, Д. Мілля та ін.

Саме для України питання відтворення історично віддаленої наукової літератури залишається вельми актуальним, адже українською мовою досі не перекладено більшості праць знаних у цілому світі філософів-економістів: А. Сміта, Д. Рікардо, Р. Оуена, Ф. Тейлора, Й. Шумпетера та ін.

Повне відтворення українською мовою, зокрема праці А. Сміта «Багатство націй» мало б, на нашу думку, дуже важливе значення. Попри те, що науковий зміст книги, очевидно, втратив свою актуальність, пізнавальне ж її значення є колосальним. Тут відтворено панораму господарсько-політичного життя провідних країн світу того часу і, зокрема наведено факти з історії нашої держави: згадано запорозьких козаків, скарби гетьмана Івана Мазепи. Тут ще в 1776 році британець А. Сміт вжив топонім «*Ukraine*».

Переклад термінів і лексикографія перебувають у постійному взаємозв'язку, оскільки переклад складає суть галузі кількамовного словникарства. З іншого боку, практика наукового перекладу може випереджувати лексикографію у випадку, якщо перекладають тексти, насичені незнайомими термінами-реаліями, які ще не зафіксовано у словниках. Перекладачеві тут доводиться приймати рішення цілком самостійно, спираючись лише на власний досвід, творчу уяву й здогадку та на консультації з фахівцями відповідної галузі. Тому ідеї перекладачів-практиків, їхні здобутки є суттєвим складником фахового словникарства.

Початок нового тисячоліття позначено продовженням інтенсивного розвитку лексикографії в Україні, що отримала своє відродження в 90-х роках ХХ ст. За підрахунками М. Комової, упродовж лише 1990–2002 рр. в Україні вийшло у світ понад 550 термінологічних словників із найрізноманітніших галузей знань. Найбільш ґрунтовно опрацьовано спеціальну лексику економіки й менеджменту (73 словники). Лексикографічні праці економічної тематики відображають як галузеву термінолексикологію загалом, так і за напрямками економічної сфери: банки, фінанси, мікроекономіка, ринкова економіка, зовнішня економіка, фондовий ринок, біржова торгівля, бухгалтерія та інші [9, с. 13].

Щоб систематизувати й стандартизувати матеріали термінотворення і термінографії, стилістичного аналізу наукового дискурсу, фахового перекладу тощо, в Україні лінгвісти-термінологи об'єднують дослідницькі зусилля і гуртуються в наукові школи довкола визначних учених-дослідників у Києві, Харкові, Львові, Чернівцях, Запоріжжі та ін.

Сьогодні в Україні словникарську роботу проводять як індивідуально, так і в спеціалізованих організаціях: Термінологічній комісії при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, секторі наукової термінології Інституту української мови НАН України, Видавничій спілці «Словник» при Львівському національному університеті імені Івана Франка, Видавничо-термінологічній комісії при Національному університеті «Львівська політехніка»; Термінологічній комісії при Чернівецькому національному університеті імені Ю. Федьковича; Харківському лексикографічному товаристві та ін.

Укладаючи галузевий словник будь-якого типу, автори, на нашу думку, не повинні обмежуватися лише термінами, залишаючи поза увагою іншу фахову лексику, яка функціонує в дискурсі і так чи інакше є присутньою в англомовних монографіях чи навчальній літературі.

Прикметно, що за останнє десятиріччя українська економічна лексикографія перестала ігнорувати звичні для англомовного наукового дискурсу з економіки терміноіди, професійні жаргони тощо. Таку лексику стали включати до своїх видань лексикографи, керуючись, очевидно, тим, що скальковані, або транскрибовані переклади англійських лексем цієї групи уже досить давно вживають українські економісти та ЗМІ, причому це відбувається стихійно й безсистемно.

Як справедливо зазначав Е. Скороходько, «помилкове зарахування нетермінологічної одиниці до числа термінів приведе до меншої шкоди, ніж неврахування терміна» [12, с. 12].

Описуючи будь-яку фахову лексику, термінографічна лексикографія, на нашу думку, повинна обов'язково зафіксувати всі її значення, включаючи й неактуальні. Поле уваги термінографів не повинно також оминати лексику, яку Е. Скороходько називав «індивідуально авторськими нотонаміями»: «*invisible hand*» (А. Сміт), «*soldiering*» (Ф. Тейлор) тощо, які метафорично описують знакові виробничі й наукові феномени і виступають суттєвими чинниками не лише змісту окремого дослідження, а й цілої наукової теорії.

Сучасна термінографія ще недостатньо описує господарські реалії інших країн (Японії, Китаю, Ізраїлю тощо), виражені іншомовною лексикою. Зокрема, як зазначає Ю. Зацний, останнім часом в

англійській мові декілька десятків слів було запозичено з японської, яка тут все більше перетворюється на одне з головних джерел іншомовних надходжень. Це насамперед слова, які належать до ділової фінансової сфери (*chukoku, eidaka, jusen, shonizei, zaitech* тощо) [4, с. 79]. Такі лексеми давно стали звичними в англо-англійських тлумачних словниках. Звичні вони і в англomовному економічному дискурсі. Разом з тим, англо-українське термінологічне словникарство поки що не належним чином звертає увагу на таку лексику. Часто вживана в англomовному оригіналі, вона, однак, може спричинювати серйозні перекладацькі проблеми і фонетичного, і семантичного характеру.

Фахові лексеми-екзотизми характеризують специфічні національні особливості життя різних народів (зокрема їх господарсько-фінансової діяльності). Екзотизми є виразним компонентом створення локального колориту: *propiska, gosplan* (рос.), *kibutz* (іврит) тощо.

Зазвичай в англійських текстах таку лексику супроводжують тлумаченням, вміщеним у дужках. Тракткування подається один раз, після чого іншомовне слово вживають у дискурсі на правах звичайної транскрибованої англійськими літерами лексеми: «*The giant Mizuho financial group, for instance, which brings together the house banks of three keiretsu (corporate groups) contains plenty of affiliated life insurers*» (The Economist, IX, 2000).

На сучасному етапі українська загальноекономічна терміносистема теж містить окремі екзотизми іншомовного походження, які вже зафіксовані деякими лексикографічними виданнями: *земіндар* (землевласник у Бельгії) [14, с. 340], *дзайбацу* (японські фінансові магнати), *канбан* (система інформації, вперше запропонована на фірмі «Тойота») [16, с. 125], *сайторі* (члени біржі Токіо, які є суперниками в операціях між іншими біржовиками) [16, с. 280].

Стрімке проникнення в українську мову і транскодування в ній чисельної групи бізнес-неологізмів англійського походження у новітній час обернулося серйозною лексикографічною проблемою.

Англomовні країни, насамперед США, досягли величезних успіхів в економіці та поступово почали впливати на весь інший світ, причому не лише на країни третього світу, що розвиваються, але й на розвинуті країни Західної Європи та Японію.

Як зазначають В. Калашник та М. Черпак, на сьогодні англійська мова є аналогом латини у XVIII ст., тому процес інтернаціоналізації науково-технічної термінології на англomовній основі є природним [5, с. 131].

Варто зазначити, що англійські економічні фахові лексеми на українському ґрунті здебільшого не зазнають морфологічних змін і

тому продовжують сприйматися як чужомовні, важкозрозумілі елементи: *кліринг, лізинг, консалтинг, демпінг, андеррайтер, варрант, маржиналізм, делівері, слоган, факторинг, паблік рілейшинз (піар), венчурний, репорт* тощо.

На думку Т. Лещука, «... чужі слова при входженні у мову повинні відповідати нормативам, що існують у вхідній мові, повинні відповідати потребі, доцільності, осмисленості, доступності вживання і розуміння, лаконічності, чіткості, красі і гармонійності» [10, с. 148]. Надуживання ж англо-американізмів у ЗМІ, діловому та науковому дискурсах викликає дискусії в термінологів, фахівців-економістів, перекладачів, оскільки транскрибовані англійські терміни нерідко звучать недолуго в українському дискурсі, а надто якщо мова йде про українські реалії: «Українському *піару* варто задуматися над власним *промоушингом*» («Вікна-бізнес», 22.12.2003).

Разом з тим, попри загалом несхвальну позицію мовознавців щодо таких стихійних мовних інтерференцій, у лінгвістиці існує також виправдання транскодуванню неологізмів: «Транскодування неологізмів відбувається при перекладі в тих випадках, коли в культурі і, зокрема, науці країни мови перекладу відсутнє відповідне поняття і відповідний перекладний еквівалент, а перекладач не може підібрати слово або слова в мові перекладу, які б адекватно передавали зміст поняття і задовольняли вимоги до термінотворення. Оскільки при транскодуванні транскодоване слово має одне значення, то такий спосіб перекладу доцільно застосовувати в тих випадках, коли в мові перекладу необхідно створити чітко означений термін» [6, с. 22].

Наприклад, автори «Українсько-російсько-англійсько-німецького тлумачного та перекладного словника термінів ринкової економіки» за редакцією Т. Кияка [21] керуючись критерієм «прозорого терміна» пропонують вживати замість транскодованого терміна «*директ мейл*» український відповідник «*рекламування поштою*». І навпаки, з метою уникнення двозначності та надання терміну кращих дериваційних задатків вони надають перевагу терміну «*інновація*» в порівнянні з терміном «*нововведення*» [21, с. 4].

Зазначені вище лексикографічні проблеми можна розв'язати за допомогою фундаментальних видань, що описували б багатотисячний обсяг фахової лексики (в тому числі терміноїдної, архаїчної, іншомовної тощо). На нашу думку, така робота під силу не одному лексикографові, а досить багаточисельному колективові лінгвістів та фахових економістів з визначеним керівником проекту.

Як справедливо зазначає Г. Наконечна, для укладання словника за теперішніх умов і сучасними засобами оптимальним є такий склад словникарського колективу: фахівець з певної галузі знань;

фахівець-термінолог, що знає кілька чужих мов, котрий може зіставити різномовні термінологічні одиниці і вибрати найбільш вдалий спосіб творення українського терміна; філолог-україніст, котрий стежить за ступенем узгодження нового терміна з нормами сучасної української літературної мови, і програміст, який забезпечує технічний бік справи [11, с. 71].

У справі укладання фахових словників з економіки в Україні нерідко беруть участь економісти з інших країн, зокрема США, Канади та ін. [15; 17; 19; 22].

Лексикографічні видання, укладачами яких є головно філологи [18; 20; 21], позначені насамперед виразними мовознавчими рисами: виняткова увага до етимології слова, аналіз граматико-фонетичних чинників, окремі зауваги щодо милозвучності лексем тощо.

Укладаючи словник, автор повинен, як слушно зауважують С. Гулькевич і З.Данилова, визначити замовників та видавців, що, в свою чергу, допоможе визначити зміст і обсяг видання. Він також повинен скласти наукове і методичне обґрунтування необхідності укладання таких словників: доповнення до лексикографічних джерел; покращення підготовки фахівців шляхом підвищення ефективності самостійної роботи; сприяння поглибленню знань студентів, аспірантів, наукового потенціалу ВНЗ під час підготовки ними термінологічних міні словників для складання кандидатського іспиту з іноземної мови [2, с. 142].

На нашу думку, інструментаріями лексикографів поряд з академічними повинні бути й науково-популярні фахові видання, звідки вони добиратимуть свій лексичний матеріал, наприклад різного роду термінозамінники.

Перекладацьким та лексикографічним роботам перекладачів-економістів нерідко бракує милозвучності та лінгвістичної коректності. На думку Г. Наконечної, практичне перекладознавство, яке дуже часто виконують не лінгвісти, випереджує теоретичне, що загалом є негативним явищем [11, с. 65].

Частково погоджуючись щодо деяких негативних чинників практичної термінології, не можна, однак, заперечувати й її багато в чому позитивну функцію. Завдяки активізації практики перекладу, перекладено десятки світових економічних бестселерів, а лексикографія, відповідно, поповнилася новими термінологічними набутками. Відкритим, разом з тим, залишається питання про те, хто і з якими уповноваженнями буде контролювати зміст і форму таких лексичних новацій, а також хто оцінюватиме якість перекладацьких робіт, крім, звичайно, учасників полемічних дискусій на рівні конференцій на наукових публікацій, чії критичні зауваження є важливими, але недостатньо впливовими.

З приводу координації, коректування та моніторингу робіт термінологів і перекладачів наукової літератури Т. Кияк вносить такі пропозиції: зробивши більш-менш вдалий переклад проблемного терміна, перекладач повинен зафіксувати його на окремій картці із зазначенням джерела, в якому цей термін виявлено. Зібравши у такий спосіб доволі велику кількість термінів, перекладач повинен відіслати їх до Держстандарту України, де видаватимуть «Зошити нових термінів» з окремих галузей [8, с. 304].

Як відомо, до 1990 років «Зошити нових термінів» разом з різного роду практичними порадами і довідниками регулярно видавалися зусиллями співробітників Всесоюзного центру перекладів (ВЦП). На жаль, аналогічний за авторитетом та популярністю центр в Україні ще не заявив про себе.

Висновки з дослідження. Отже, питання перекладу загальноекономічних термінів має суттєве практичне значення, оскільки воно логічно пов'язане як з перекладознавчими проблемами (практикою перекладу і термінографією, так і проблемами дидактичного змісту, складаючи основу навчального курсу з іноземної мови для здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей. Термінографія, переклад і методика є взаємозв'язаними і взаємовпливовими галузями, що перебувають у постійному розвитку. Практика наукового перекладу не втрачає своєї актуальності й сьогодні попри те, що у багатьох українських університетах здобувачі вищої економічної освіти вже тривалий час слухають тематичні лекції іноземними мовами, а це, в свою чергу, може спровокувати надто сміливу методологічну ідею про те, що майбутні економісти вже цілком спроможні опанувати фаховий матеріал самостійно без опублікованих перекладів і перекладних словників. На нашу думку, такі ідеї є надто передчасними. Ефективність же іншомовних лекцій та інших форм занять на економічних факультетах є мало дослідженою проблемою і потребує ретельнішого вивчення та подальших методичних та мовознавчих розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анатоль Вовк : довідкове видання / ред. Б. Рицар, М. Комова. Львів : Ліга-Прес, 2002. 64 с.
2. Гулькевич С. Навчальний словник активних слів у практиці викладання іноземних мов. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Проблеми української термінології. 2002. № 453. С. 141–145.
3. Денисенко С. Лексикографія та міжмовні зв'язки в Україні на початку XXI ст. : нові лексикографічні твори. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Проблеми української термінології. 2002. № 453. С. 130–133.

4. Зацний Ю. А. Неологізми англійської мови 80-90 років ХХ століття . Запоріжжя : Тандем-У, 1997. 396 с.
5. Калашник В., Черпак М. Еволюція впливу російської та англійської мов на розвиток української науково-технічної термінології в умовах глобалізації економіки й інтернаціоналізації науки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми української термінології.* Львів : 2000. № 402. С. 131–132.
6. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця : Нова книга, 2001. Ч. 2. 303 с.
7. Кияк Т. Р. Загальні особливості науково-технічного перекладу. *Філологічні студії.* Луцьк. 2004. № 1(25). С. 156–159.
8. Кияк Т. Р. Термінологія і науково-технічний переклад. *Дискурс іноземномовної комунікації* / за ред. К. Кусько]. Львів : Вид-во Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2001. С. 306–315.
9. Комова М. В. Українська термінографія (1948–2002) : бібліограф. покажчик. Львів : Ліга-Прес, 2003. 112 с. (Термінографічна серія).
10. Лещук Т. В царині мовного інтелекту (на основі німецько-українських лексичних порівнянь). Львів : Просвіта, 1996. 211 с.
11. Наконечна Г. Українська науково-технічна термінологія – історія і сьогодення. Львів : Кальварія, 1999. 110 с.
12. Скороходько Е. Ф. Термін у науковому тексті (до створення терміноцентричної теорії наукового дискурсу). Київ : Логос, 2006. 99 с.

СЛОВНИКИ

1. Англійсько-український словник термінів і понять з державного управління / уклад. Г. Райт, К. Є. Мак-Вікар, Т. Монастирський / пер. В. Івашко. Київ : Основа, 1996. 127 с.
2. Англо-український словник ділових термінів / за ред. С. І. Юрія. Тернопіль : Карт-бланш, 2003. 373 с.
3. Англо-український тлумачний словник економічної лексики / уклад. А. Шимків. Київ : Вид. дім «Києво-Могил. акад.», 2004. 429 с.
4. Англо-український юридичний словник / уклад. В. І. Карабан. Вінниця : Нова книга, 2004. 1088 с.
5. Базова економічна фінансова та ділова термінологія : аангло-український словник / уклад. Р. Соневицький. Тернопіль : Збруч, 2001. 335 с.
6. Російсько-українсько-англійський словник-посібник економічних термінів / уклад. О. М. Дрозд, В. В. Дубічинський, А. С. Д'яков та ін. / за ред. Т. Р. Кияка. К. : Видавничий дім «КМ Academia», 1997. 261 с.
7. Словник ділових термінів українською та російською мовами / уклад. Я. Гаврилишин, О. Кар коць. Київ : Смолоскип, 1993. 95 с.
8. Українсько-російсько-англійський тлумачний словник ділової людини / уклад. П. Г. Зеленський, О. П. Зеленська. Київ : Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1998. 560 с.
9. Українсько-російсько-англійсько-німецький тлумачний та перекладний словник термінів ринкової економіки / уклад. А. С. Д'яков, З. Б. Куделько, В. І. Куліш, О. А. Покровська / за ред. Т. Р. Кияка. Київ : Обереги, 2001. 620 с.
10. Dictionary of Everyday Economy / уклад. Л. Герасимчук, В. Кодру. Київ : Міжнародний громадсько-політичний журнал «Президент», 2001. 207 с.

ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ

1. Брігхем С. Ф. Основи фінансового менеджменту / пер. з англ. В.В.Біленького та ін. Київ : Молодь, 1997. 1000 с.
2. Вільямсон О. Е. Економічні інституції капіталізму. Фірми, маркетинг, укладання контрактів / пер. з англ. А. Олійник. Київ : АртЕк, 2001. 472 с.
3. Віскузі В. К., Вернон Дж. М., Гарингтон Дж. Е. Економічна теорія регулювання та антимонопольна політика / пер. з англ. за наук. ред. О. Кілісвича. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2004. 1047 с.
4. Гаск Ф. А. Індивідуалізм та економічний порядок / пер. з англ. Харків : Акта, 2002. 416 с.
5. Гелбрейт Дж. К. Суспільство блага. Пора гуманності / пер. з англ. Київ : Скарби, 2003. 160 с.
6. Дорнбуш Р., Фішер С. Макроекономіка / пер. з англ. В. Мусієнко та В. Овсієнко. Київ : Освіта, 1996. 814 с.
7. Ріддерстрале Й., Нордстрем К. Караоке-капіталізм / пер. з англ. Дніпропетровськ : Баланс Бізнес Букс, 2004. 312 с.
8. Роузфілд С. Порівнюємо економічні системи / пер. з англ. В. Вишенська. Київ : К.І.С., 2005. 370 с.
9. Сакс Д., Пивоварський О. Економіка перехідного періоду (уроки для України). Київ : Основи, 1996. 345 с.
10. Салань Б. Економіка без табу / пер. з фр. Є. Марічев. Київ : Києво-Могилянська академія, 2007. 139 с.
11. Самуельсон П. А. Економіка / пер. з англ. за наук. ред. О. Лищишина. Львів : Світ, 1993. 493 с.
12. Самуельсон П. А., Нордхауз В. Д. Макроекономіка / пер. з англ. за наук. ред. С. Панчишина. Київ : Основи, 1995. 676 с.
13. Samuelson P., Nordhaus D. Economics. New York : McGraw-Hill, Inc., 1992. 455 p.